

Jozef Mlacek alebo o jednom dobrom duchu slovenskej lingvistiky

Prvý význam hesla *duch* v Slovníku súčasného slovenského jazyka obsahuje výklad: vnútorný, myšlienkový svet, myšlienky, myseľ. V ďalších významoch sa nachádzajú detailnejšie opisy a doklady, z ktorých vyberáme: 6. iba sg. duševné schopnosti potrebné na vykonávanie niečoho...: byť obdarený duchom; vynikať duchom; rozvíjať si ducha... 7. iba sg. povahové vlastnosti, založenie: byť rozvážneho, hlbavého, veselého ducha... 8. človek výnimočných duševných vlastností, osobnosť v duchovnej sfére: veľkí duchovia národa, ľudstva, doby. Celkom dobre si možno pri týchto výkladoch a príkladoch vybaviť postavu, tvár, hlas, pôsobenie, skrátka osobnosť profesora Jozefa Mlacka, ktorý sa tento rok dostáva vo svojom živote do novej dekády. V súvislosti s ním ako dobrým duchom slovenskej slovakistiky, rusistiky, frazeológie, syntaxe, štylistiky, terminológie, teórie prekladu a žurnalistiky môžeme pridať na dokreslenie obrazu vybrané parémie obsahujúce prídavné meno *dobry*: *dobrá práca sama sa chváli*; *dobry priateľ nad zlato*; *nie je ťažko medzi dobrými dobrým byť*.

Ak nadviažeme na poslednú parémiu, pri pohľade na životné cesty Jozefa Mlacka (nar. 30. 7. 1937, Teplička nad Váhom) môžeme konštatovať, že naozaj mal okolo seba dostatok dobrých, inšpiratívnych postáv slovenskej i svetovej lingvistiky: počas svojej školskej dochádzky v Žiline mal za učiteľa B. Letza, v Ružomberku, kde po skončení Vysokej školy pedagogickej začal pôsobiť na Strednej priemyselnej škole textilnej a papiernickej, sa stretol s V. Uhlárom, na ďalšom pôsobisku – na Filozofickej fakulte v Prešove (1963 – 1973) – s Ľ. Novákom, počas vedeckej aspirantúry mu bol školiteľom J. Ružička. V ďalších rokoch, keď pôsobil v Bratislave (od r. 1974 do r. 2001), úzko spolupracoval napr. s V. M. Mokijenkou a sám sa už dostával do postavenia dobrého, inšpiratívneho jazykovedca aj ako odborník (nielen) na frazeológiu, aj ako pedagóg, lektor slovenského jazyka v Novom Sade (1987 – 1990), spolupracovník na mnohých projektoch, aj ako aktívny člen vedenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti či riaditeľ letnej školy slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca (1992 – 2004). Pracovné pôsobenie J. Mlacka sa geograficky uzavrelo tam, kde začínal: v Ružomberku v posledných rokoch (2002 – 2017) zúročoval všetky svoje skúsenosti a danosti nielen na slovakistickom pracovisku, ale najmä na katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Vlastnosti a pôsobenie J. Mlacka ako vedca i človeka odhalil a výstižne zhrnul už J. Mistrík v jubilejnom článku k jeho prvým veľkým okrúhlinám: „... cez malé kroky a bez veľkých gest kreslí veľký životný oblúk. Pri päťdesiatke mu úprimne stískame ruku a želáme, aby v metodike svojej práce, pri vzácnych ľudských vlastnostiach si ešte dlho v dobrom zdraví udržal svoje vlastné pre neho typické pracovné tempo, ktoré síce ‚nepočut‘, ale pri zrelom pohľade vidieť naďaleko“ (J. Mistrík: Životné jubileum docenta Jozefa Mlacka. In: Slovenská reč, 1987, roč. 52, č. 5, s. 296 – 297). J. Mlacek si to všetko naozaj udržal a v ďalších rokoch rozvinul v mnohých smeroch tak, ako to vystihuje parémia *dobrá práca sama sa chváli*.

Publikačné začiatky J. Mlacka (publikuje od r. 1961) sú späté najmä s časopismi Slovenská reč, Jazykovedný časopis, Slovenský jazyk a literatúra v škole, v ktorých okrem teoretických otázok z oblasti syntaxe, neskôr (v podstate od r. 1968) predovšetkým frazeológie uverejňoval aj príspevky o rôznych prapísaných problémoch (úvodzovky, vlastné mená, interpunkcia a pod.). Už v tomto období prejavuje záujem o štylistiku a rozbor umeleckej prózy, publikuje aj populárno-vedecké články v rôznych neязыkovedných periodikách (Krok, Kultúrny život, Slovenské pohľady, Učiteľské noviny a i.). Prvý jeho príspevok v časopise Kultúra slova je z r. 1967 a bol venovaný jazyku v obchodnej korešpondencii. Potom už do tohto časopisu prispieval pomerne pravidelne a od r. 1994 do r. 2015 bol aj členom redakčnej rady Kultúry slova.

Láskavosť J. Mlacka a jeho zmysel pre zdravý nadhľad sa premietli nielen do redakčnej práce (okrem Kultúry slova ju vykonával aj v časopise Slovenská reč a v mnohých zborníkoch), ale i do názvov niektorých príspevkov, najmä v začiatkoch jeho tvorby: napr. názvy recenzií *Vtipne i vážne o jazykovej kultúre* (Slovenská reč, 1969), *Gramatika ako zábava* (Kultúra slova, 1970), *Esejisticky o jazyku* (Slovenské pohľady, 1970). Postupne prišli na rad vážne témy, napr. *The Linguistic Sign and the Phraseological Unit* (In: Prešov Studies in Linguistics. Red. Ľ. Novák. Bratislava: SPN 1971, s. 7 – 31), *O variantoch a aktualizácii frazeologizmov* (In: Jazykovedné štúdie. 11. Jónov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1971, s. 20 – 29), *Reduplikované častice a frazeológia* (Slovenská reč, 1974, s. 204 – 212), séria príspevkov o terminológii frazeológie v Kultúre slova (1975, s. 136 – 142, 228 – 235, 326 – 333).

Čiastkové spracovania nevyčerpatelnej témy frazeológie zavŕšil J. Mlacek v syntetickej práci *Slovenská frazeológia* (1. vyd. Bratislava: SPN 1977.

120 s., 2. vyd. Bratislava: SPN 1984. 160 s.), ktorá sa hneď stretla so značným ohlasom: pri prvom vydaní zaznamenala 12 domácich a zahraničných recenzií. Išlo o prvý systematický opis frazeológie na Slovensku, v ktorej „... ukazuje autor mnoho vlastných riešení. Početné recenzie v domácej aj v zahraničnej odbornej tlači ocenili najmä jeho myšlienky o vlastnostiach frazémy, o procese frazeologizácie, o klasifikácii frazém, o variantnosti a aktualizovaní frazém, ako aj o osobitných druhoch frazém“ (Mistriček, c. d., s. 297).

Frazeologickej problematike sa J. Mlacek venoval aj v ďalšom období, rozpracúval čiastkové otázky (fakultatívne a potenciálne členy frazém, aktualizácia frazém, frazeológia a jazyková kultúra, nárečové a diachrónne aspekty frazeológie), zaoberal sa konkrétnym využitím frazeológie v dielach vybraných autorov (napr. D. Chrobáka, K. Jarunkovej, M. Kukučina). Svoj záujem o frazeológiu začal prepájať aj s témami teórie prekladu a svojou spolupracou prispel k tvorbe kolektívneho diela *Originál/preklad. Interpretačná terminológia* (red. A. Popovič. 1. vyd. Bratislava: Tatran 1983. 368 s.). Ďalšou sumarizáciou jeho čiastkových prác bol príspevok do kolektívnej monografie *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk* (red. J. Bosák. 1. vyd. Opole: Uniwersytet Opolski 1998. 172 s.), ktorá vyšla v rámci medzinárodného projektu realizovaného pri príležitosti XII. medzinárodného zjazdu slavistov v Krakove.

J. Mlacek sa postupne stal žiadaným spolupracovníkom (aj posudzovateľom a recenzentom) pri tvorbe rôznych kolektívnych diel. Na jeho rozpracúvaní konkrétnych frazeologických otázok možno odhaliť isté vývinové tendencie alebo orientácie v slovenskej jazykovede od systémovo-štruktúrneho hľadiska cez sémantiku k pragmatike, textovej lingvistiky, jazykovým princípom až napokon v jeho vlastnom vývine k žurnalistickej frazeológii. Jednotlivé aspekty dokázal s prehľadom skĺbiť vo veľkej frazeologickej syntéze *Tvary a tváre frazém v slovenčine* (1. vyd. Bratislava: Stimul 2001. 170 s., 2., uprav. vyd. Bratislava: Stimul 2007. 159 s.).

Parafrázujúc už citovaného J. Mistrička, môžeme povedať, že Jozef Mlacek postupnými malými aj väčšími krokmi, so stále väčšou hĺbkou i šírkou poznania, bez veľkých slov a gest nakreslil naozaj veľký životný oblúk človeka, jazykovedca, učiteľa, priateľa. S vďakou za to všetko, s úctou a želaním všetkého najlepšieho k požehnanému veku

Mária Šimková